

JURIDISKA FAKULTETEN
vid Lunds universitet

Felicia Thermaenius

Dödsstraffet – ett straff eller ett brott i sig?

En undersökning av dödsstraffets avskaffande i
Sverige och i Danmark

LAGF03 Rättsvetenskaplig uppsats

Kandidatuppsats på juristprogrammet

15 högskolepoäng

Handledare: Per Nilsén

Termin: Höstterminen 2023

Innehåll

SUMMARY	1
SAMMANFATTNING	2
FÖRKORTNINGAR.....	3
1 INLEDNING	4
1.1 Bakgrund	4
1.2 Syfte och frågeställning	4
1.3 Avgränsning	5
1.4 Teori och metod	6
1.5 Material.....	6
1.6 Forskningsläge.....	7
1.7 Disposition.....	8
2 DÖDSSTRAFFETS HISTORIA	9
3 AVSKAFFANDET I FREDSTID.....	10
3.1 I Sverige	10
3.2 I Danmark.....	12
4 AVSKAFFANDET I KRIGSTID	15
4.1 I Sverige	15
4.1.1 Tiden innan 1973-års avskaffande	15
4.1.2 Det slutliga avskaffandet av dödsstraffet	16
4.2 I Danmark.....	18
4.2.1 Tiden innan 1978-års avskaffande	18
4.2.2 Det slutliga avskaffandet av dödsstraffet	19
5 RÄTTSLÄGET IDAG	21
6 ANALYS	23
6.1 Likheter och skillnader vid avskaffandet i fredstid.....	23
6.2 Likheter och skillnader i tiden mellan avskaffandena	24
6.3 Likheter och skillnader vid avskaffandet i krigstid.....	25
KÄLLFÖRTECKNING.....	27

Tryckta källor	27
Litteratur	28
Elektroniska källor.....	29

Summary

To what extent is the right to life truly guaranteed? Historically, the use of the death penalty has been extensive and implemented through various methods. The discourse surrounding this penalty has persisted for an extended period, gaining bigger attention in the 20th century when both Sweden and Denmark explored the possibilities of abolishing the penalty during peacetime in the early 1900s. The reasoning and arguments forming the foundation for the abolition during peacetime were largely parallel in both countries. Central arguments were grounded in the perception that the penalty was deemed immoral and unnecessary. Additionally, it was asserted that the penalty could not be considered justified from both an individual and a general deterrent perspective. In Sweden, these arguments were met with a fear of a potential retroactive reintroduction of the penalty, if the country were to enter a state of war later. Despite these apprehensions, Sweden abolished the death penalty during peacetime in 1921, while the process in Denmark took a bit longer, with a similar abolition being implemented in 1933.

During the mid-20th century, Denmark temporarily reinstated the death penalty for certain crimes committed during the German occupation in World War II, whereas Sweden, maintaining a more neutral stance in the war, did not enact a similar reintroduction. In the 1970s, the question of the death penalty resurfaced, and the discussion of its complete abolition was brought up in the legislative bodies of both Sweden and Denmark. This time, the arguments were influenced by events in the Nordic region following World War II, and the risk of reintroduction with retroactive effect was once again discussed. Since the abolition during peacetime, some international work within the UN and the EU had influenced the thought processes in these countries, ultimately leading to the abolition of the death penalty during wartime in Sweden in 1973 and in Denmark in 1978. In Sweden, the decision was made to constitutionalize the protection against the death penalty, whereas a similar decision has not been made in Denmark.

Sammanfattning

I vilken utsträckning garanteras egentligen rätten till liv? Historiskt sett har användningen av dödsstraff varit omfattande och genomförts med varierande metoder. Debatten kring straffet har pågått under lång tid men under 1900-talet tog den fart på riktigt och både Sverige och Danmark undersökte möjligheterna att avskaffa straffet i fredstid under tidigt 1900-tal. De resonemang och argument som utgjorde grunden för avskaffandet under fredstid var i stora drag likartade i båda länderna. Centrala argument grundade sig i uppfattningen att straffet ansågs omoraliskt och onödigt. Det togs även upp att straffet inte kunde anses motiverat enligt de individual- och allmänpreventiva aspekterna. Argumenten bemöttes i Sverige av en rädsla för ett eventuellt retroaktivt återinförande av straffet om landet skulle hamna i krig senare. Trots dessa farhågor avskaffade Sverige dödsstraffet i fredstid år 1921 medan processen i Danmark tog lite längre tid och ett liknande avskaffande var genomfört först år 1933.

Under mitten av 1900-talet återinförde Danmark temporärt dödsstraffet för vissa brott som begåtts under den tyska ockupationen under andra världskriget. Sverige som höll sig mer neutrala i kriget gjorde ingen liknande återinföring. På 1970-talet kom frågan kring dödsstraffet på tal igen och diskussionen om ett totalt avskaffande togs upp i såväl svenska som danska lagstiftande organ. Denna gång var argumentationen präglad av händelserna i Norden efter andra världskriget och risken för ett återinförande med retroaktiv verkan kom på tal igen. Sedan avskaffandet i fredstid hade internationellt arbete inom FN och EU fått påverkan på tankegångarna i länderna och slutligen avskaffades dödsstraffet i krigstid i Sverige år 1973 och i Danmark år 1978. I Sverige togs beslut om att grundlagsfästa skyddet mot dödsstraff medan ett liknande beslut inte har tagits i Danmark.

Förkortningar

BRÅ	Brottsförebyggande rådet
EKMR	Europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna
EU	Europeiska unionen / European Union
EU:s rättighetsstadga	Europeiska unionens stadga om de grundläggande rättigheterna
FN / UN	Förenta nationerna / United Nations
Kungl. Maj:t	Kunglig Majestät
Prop.	Proposition
SL	Strafflag
SOU	Statens offentliga utredningar

1 Inledning

1.1 Bakgrund

Bör man behöva betala för vissa gärningar med sitt liv? Hur stark är egentligen rätten till liv? Debatten om dödsstraffet sträcker sig långt tillbaka i tiden men är inte mindre aktuell idag. Med flera länder världen över som fortfarande har dödsstraffet i sin lagstiftning, och med tanke på de ständigt skärpta straffen i den svenska rättsordningen¹, är det intressant att titta på hur dödsstraffet har tillämpats i Sverige samt vad som sedermera ledde till att det totalt avskaffades. Var argumenten som fördes fram i debatten som föregick avskaffandet koncentrerade till Sverige eller gick tankarna likadant i vårt grannland Danmark?

Debatten kring dödsstraff ställer ett antal viktiga principer och relationer mot varandra. Centrala aspekter i frågan rör rätten till liv men även de skyldigheter som finns både mellan individer samt de rättigheter och det skydd som en stat garanterar sina medborgare. Vilka av dessa principer som ska ges störst tyngd har skiftat genom tiderna runt om i världen och än har diskussionerna inte upphört.

1.2 Syfte och frågeställning

Dödsstraffet har länge varit omdebatterat och har under olika tidsperioder rättfärdigats med olika argument. Under 1900-talet skedde en del reformer i både Sverige och Danmark som resulterade i dödsstraffets totala avskaffande. Vad berodde dessa förändringar på och hur motiverades ett avskaffande? Skiljde det sig åt mellan länderna eller var processen och argumentationen varit gemensam och liknande?

Syftet med uppsatsen är att klargöra grunderna till avskaffandet av dödsstraffet i både freds- och krigstid under 1900-talet. Det kommer även redogöras för händelser mellan dessa avskaffanden som är aktuella för ämnet. Utredningen kommer ta sin grund i det svenska avskaffandet och en komparativ

---

¹ Se ex. SFS 2023:256-262.

bedömning kommer göras mot hur avskaffandet motiverades i Danmark. Vad var det som föranledde de olika avskaffandena av dödsstraffet i de båda länderna samt vilka likheter och skillnader går att se i argumentationen som fördes inför avskaffandet? Dessa frågor kommer behandlas i uppsatsen och frågeställningar som kommer att besvaras är därför följande:

- Varför avskaffades dödsstraffet i fredstid och varför togs beslut om att inte genomföra ett totalt avskaffande direkt?
- Vad föranledde det totala avskaffandet av dödsstraffet i Sverige år 1973 samt i Danmark år 1978 och varför togs besluten om ett avskaffande?
- Vilka likheter och skillnader finns att se kring hur argumentationen som föregick avskaffandet i freds- samt krigstid såg ut i Sverige och i Danmark?

1.3 Avgränsning

I undersökningen har en avgränsning gjorts till att undersöka en specifik del av två olika länders rättssystem. Sverige, men även Danmark, är noga utvalda med grund i att det är lättast att jämföra två rättsordningar som liknar varandra.² Närheten mellan Sverige och Danmark är inte bara geografisk utan även kulturell och historisk. Länderna är även utvalda på grund av att de gick igenom processen kring ett avskaffande av dödsstraffet ungefär samtidigt vilket gör det tydligare att se likheter och skillnader i processerna. Sverige kommer dock att få mer utrymme än Danmark med anledning av att det har varit svårare att få tillgång till material som berör avvecklingen av dödsstraffet i Danmark.

Uppsatsen har till syfte att redogöra för de faktorer som låg till grund för att dödsstraffet avskaffades i både Sverige och Danmark. Det gör att störst fokus kommer att placeras på de argument som tagits upp för ett avskaffande och

---

² Bogdan s. 45-47.

mindre tid och utrymme kommer att läggas på de motargument som framhållits i debatterna. Dessutom ges endast en kort beskrivning av hur rätten såg ut innan 1900-talet samt hur rättsläget ser ut idag för att lämna mer utrymme åt att besvara de faktiska frågeställningarna. Avgränsningarna har gjorts på grund av brist på tid och utrymme.

1.4 Teori och metod

I denna uppsats har det använts en rättsdogmatisk metod med ett rättshistoriskt perspektiv. Dessutom har en del komparativa bedömningar gjorts och inslag av komparativ metod har därför använts. Den rättsdogmatiska metoden har använts i syfte att söka svar på frågeställningarna genom att se till lagstiftning och förarbeten.³ Den lagstiftning som har studerats är dock inte längre gällande rätt och metoden kräver därför ett rättshistoriskt perspektiv för att studera rättens utveckling på dödsstraffets område. För att besvara frågeställningarna på bästa sätt har jag ändå landat i att den rättsdogmatiska metoden har varit bäst lämpad för att studera den då gällande rätten och de förarbeten som ledde fram till lagändringarna.

För att ge en djupare förståelse för den svenska rättsutvecklingen på det valda området samt för att sätta den i en större kontext har även en komparativ juridisk metod använts. Detta har gjorts för att jämföra processen som pågick i Sverige med samma process i Danmark. Den komparativa metoden har haft till syfte att utreda frågorna som rör rättsordningarnas likheter och skillnader både historiskt, men även delvis vad gäller dagens rättsläge.⁴

1.5 Material

Materialet som har använts till grund för uppsatsen är svenska och danska lagförarbeten och litteratur inom ämnet. En del av det material som använts har en viss ålder och är publicerat för upp till 40 år sedan. Det är ett medvetet

---

³ Nääv & Zamboni s. 21.

⁴ Ibid. s. 143.

val då det äldre materialet utkom mer i närtid till de diskuterade händelserna och därmed inte är mindre relevant än material som getts ut på senare år.

Till grund för uppsatsen har legat flertalet förarbeten, riksdagsprotokoll, utredningar och liknande som förekom innan lagändringarna för att ge en bild av hur det argumenterades kring de olika besluten. Litteratur har även använts dels angående delarna som är mer historiska och berättande, dels för att ge en känsla för hur argumentationen gick i samhället under de olika tidsperioderna. Inom litteraturen har böcker skrivna av Ditlev Tamm och Ivar Seth huvudsakligen legat till grund för uppsatsen. Det ska nämnas att större tillgång har funnits till svenskt än danskt material vilket gör att delarna av uppsatsen som berör Sverige kan upplevas mer utförliga.

1.6 Forskningsläge

På grund av att det var ett tag sedan ämnet var som mest aktuellt i Sverige och i Danmark har den forskning och undersökning som gjorts ett par år på nacken. Inom svensk rätt finns det inte särskilt många juridiska verk som renodlat avhandlar dödsstraffet. År 1984 publicerade däremot Ivar Seth boken *Överheten och svärdet* om dödsstraffsdebatten i Sverige. Boken påbörjades av Ivar Seth, en svensk historiker, och efter hans död färdigställdes den av Stig Jägerskiöld, professor i juridik vid bland annat Lunds universitet, och publicerades.⁵ Boken ger en genomgående överblick över argumentationen som pågick i Sverige kring dödsstraffet och fungerar som en tidslinje inom ämnet. Seth skriver bland annat om de förarbeten som låg till grund för de kommande lagändringarna samt de argument som togs upp för och emot ett avskaffande.

När det kommer till dödsstraffets avskaffande i Danmark har det funnits mindre litteratur att tillgå och det har varit svårt att hitta en sammanhängande redogörelse för hur dödsstraffsdebatten såg ut i landet. Inom ämnet dansk rättshistoria har Ditlev Tamm publicerat ett antal olika böcker. Tamms böcker berör framför allt dansk rättshistoria i stort men har inslag av resonemang

---

⁵ Seth s. 8.

kring dödsstraffet i dansk rätt där det är aktuellt i historien. Ditlev Tamm är en dansk professor i rättshistoria som under tidigt 1970-tal arbetade på det danska Justitsministeriet.⁶

1.7 Disposition

Uppsatsen inleds med en kort tillbakablick på dödsstraffets användning genom historien. Det inledande stycket har till syfte att leda in läsaren på ämnet och ge en bakgrund till de efterföljande delarna av texten. Den huvudsakliga delen av uppsatsen består sedan av att förklara hur avskaffandet av dödsstraffet motiverades i Sverige och i Danmark samt vad som föranledde detta. Det gäller först avskaffandet i fredstid där det även redogörs för anledningarna till att länderna valde att behålla dödsstraffet i vissa delar av lagstiftningen. Sedan görs en redogörelse för relevanta delar av tiden innan det totala avskaffandet samt bakgrunden till det slutliga avskaffandet av dödsstraffet i de båda länderna. En kort redogörelse ges därefter för hur dagens rättsläge ser ut i Sverige och i Danmark för att visa på vad avskaffandet resulterat i. Slutligen görs en analys med en komparativ bedömning av hur avskaffandet av dödsstraffet gick till i Sverige och i Danmark. Där behandlas bland annat likheter och skillnader i argumentationerna som fördes samt bakgrunden till de båda ländernas avskaffande.

---

⁶ University of Copenhagen, "Ditlev Tamm CV" <[https://jura.ku.dk/english/staff/research/?pure=en%2Fpersons%2Fditlev-tamm\(d0479434-e9c3-462b-b9b8-776c1964131f\)%2Fcv.html](https://jura.ku.dk/english/staff/research/?pure=en%2Fpersons%2Fditlev-tamm(d0479434-e9c3-462b-b9b8-776c1964131f)%2Fcv.html)> (besökt 2023-12-14).

2 Dödsstraffets historia

Dödsstraff kan definieras som en straffrättslig påföljd där den dömda döms till döden genom avrättning.⁷ Avrättningen kan gå till på ett antal olika sätt och genom tiderna har halshuggning, brännande på bål, elektriska stolen och injicering av gift varit några av de metoder som använts.⁸ Redan i de svenska och danska landskapslagarna, på så tidigt som 1200-talet, förekom dödsstraffet för ett antal olika brott.⁹ I Sverige förekom även ett så kallat kvalificerat dödsstraff som innebar att straffet skulle skärpas genom exempelvis stympning eller plågsam misshandel i samband med avrättningen. Det kvalificerade dödsstraffet användes framför allt under medeltiden och minskade något i användning under 1500- och 1600-talet.¹⁰ Under 1600-talet skärptes många straff och man såg en ökad användning av dödsstraffet runt om i världen på grund av starka influenser från kyrkan och dess tankar om avskräckning och vedergällning.¹¹ I Sverige inrättades Svea hovrätt år 1614 vars uppgift bland annat var att kontrollera och övervaka underrätterna. Samtliga dödsdomar skulle granskas av hovrätten och de allra flesta dödsdomarna mildrades.¹² Dödsstraffet förekom ofta fram till 1700-talet då upplysningstankar kom att prägla delar av världen och straffets användande började ifrågasättas av framstående filosofer och författare såsom Montesquieu och Cesare Beccaria.¹³ Under senare tid kom debatten kring straffet att växa sig större innan flera länder under 1900- och 2000-talet senare avskaffade dödsstraffet helt.¹⁴

---

⁷ Svenska akademins ordlista, ”Dödsstraff” <<https://svenska.se/tre/?sok=dodsstraff&pz=1>> (besökt 2023-11-08).

⁸ Amnesty International, ”Dödsstraffet i världen 2021” <<https://www.amnesty.se/vara-rattighetsfragor/dodsstraff-tortyr/dodsstraff/dodsstraffet-i-varlden-2021/>> (besökt 2023-11-09).

⁹ Häthen s. 50, Tamm (1996) s. 38.

¹⁰ Franck & Nyman s. 121.

¹¹ Häthen s. 103-105, Tamm (1996) s. 93-97.

¹² Häthen s. 105-107.

¹³ Häthen s. 134-141, Tamm (1996) s. 213-216: Cesare Beccaria (1738-1794), hette egentligen Cesare Bonesana, och var markis av Beccaria. Cesare Beccaria har dock kommit att bli den allmänt förekommande benämningen av honom under senare tid.

¹⁴ Europaparlamentet, ”dödsstraffet i Europa och världen: nyckelfakta” <<https://www.europarl.europa.eu/news/sv/headlines/world/20190212STO25910/dodsstraff-i-europa-och-i-varlden-nyckelfakta>> (besökt 2023-11-08).

3 Avskaffandet i fredstid

3.1 I Sverige

I januari år 1919 väcktes en motion i riksdagens första kammare om dödsstraffets avskaffande.¹⁵ Dagen efter den första motionen inkom en andra motion gällande upphävande av den strafflag för krigsmakten som antagits år 1914 samt lagen om krigsdomstolar och rättegången där.¹⁶ Senare samma månad väckte författaren till de två tidigare motionerna, Carl Lindhagen¹⁷, ytterligare en motion i första kammaren. Denna motion berörde vidtagande av åtgärder för en internationell överenskommelse rörande dödsstraffets utplånande ur staternas strafflagstiftning.¹⁸ Den tredje motionen väcktes även i riksdagens andra kammare.¹⁹ Lindhagen framförde med dessa motioner tankar kring att livet ska vara okränkbart och att ett steg i den riktningen skulle vara att avskaffa dödsstraffet. Han menade att det redan vid antagandet av 1864-års strafflag hade varit förutsatt att straffet inom närtiden skulle komma att avskaffas på grund av dess nedtrappade användning.²⁰ De tre motionerna verkade för ett allmänt nedrustande och argumenterade för ett avskaffande av dödsstraffet i såväl freds- som krigstid.

Den första motionen som Lindhagen väckte år 1919 remitterades till första lagutskottet som i sak förordade den del av motionen som gällde den allmänna strafflagen. Ett ställningstagande i denna riktning från lagutskottet hade inte påvisats sedan år 1868.²¹ Utskottet var däremot mer tveksamma rörande dödsstraffets avskaffande i strafflagen för krigsmakter. Lagutskottet landade i förslaget att Kungl. Maj:t borde tillsätta en utredning och lägga fram ett förslag

---

¹⁵ Motion i första kammaren nr 70 år 1919.

¹⁶ Motion i första kammaren nr 71 år 1919.

¹⁷ Carl Lindhagen (1860-1946) var en svensk jurist och politiker som var aktiv först i riksdagens andra kammare och sedan i dess första kammare. Han företrädde först liberalerna men övergick under tidigt 1900-tal till socialdemokratiska partiet. Se NE, "Carl Lindhagen" <<https://www-nc-se.ludwig.lub.lu.se/uppslagsverk/encyklopedi/lång/carl-lindhagen>> (besökt 2023-11-16).

¹⁸ Motion i första kammaren nr 118 år 1919.

¹⁹ Motion i andra kammaren nr 313 år 1919.

²⁰ Motion i första kammaren nr 70 år 1919 s. 1.

²¹ Seth s. 259.

till ett avskaffande av dödsstraffet i den allmänna strafflagen.²² Den 1 mars 1919 togs frågan upp i riksdagens första kammare och gick till omröstning som med en rösts marginal resulterade i att förslaget att avskaffa dödsstraffet i den allmänna strafflagen avslogs.²³ Några av de argument som presenterades för ett avskaffande var goda erfarenheter av avskaffandet i andra länder, att folkopinionen var för ett avskaffande samt de oetiska aspekterna av dödsstraffets användande.²⁴ De argument som togs upp för ett bevarande var istället att staten har en nödvärnsrätt, vedergällningsrätten samt att folkopinionen egentligen var för ett bibehållande av dödsstraffet. Det framhölls även argument om att straffet hade en väldigt avskräckande effekt.²⁵ Debatten i första kammaren blev dramatisk och resulterade som nämnts i att dödsstraffet bibehölls i svensk lagstiftning.²⁶

Efter ett nyval till riksdagens första kammare under andra halvan av år 1919 tillsattes en utredning om dödsstraffets avskaffande. I början av år 1920 presenterade utredningen sitt förslag som innehöll tankar om att dödsstraffet skulle gallras ut ur den allmänna strafflagstiftningen samt ur krigsmaktens tillämpning under fredstid. Denna slutsats kom efter diskussioner om att en användning av straffet inte kunde anses motiverat ur en vare sig allmän- eller individualpreventiv synpunkt. Utredningen kom fram till att fängelsestraff inverkar mer positivt för den dömda oavsett om personen anses förbätterlig eller ej. Dessutom fann de inte stöd för att dödsstraffet skulle ha den avskräckande effekt som tidigare använts som ett argument för att motivera ett bevarande av straffet.²⁷ Remissinstanserna var dock inte eniga kring frågan och i Lagrådet mötte utredningens förslag motstånd.²⁸ Lagrådet berörde i sitt yttrande att det på grund av en inre oro var nödvändigt att behålla dödsstraffet vid till-

---

²² Första lagutskottets utlåtande nr 5 år 1919 s. 4-5.

²³ Första kammarens protokoll nr 12 1 mars år 1919 s. 39.

²⁴ Ibid. s. 16-18, s. 19-22.

²⁵ Ibid. s. 24, s. 32-33.

²⁶ Första kammarens protokoll nr 12 år 1919.

²⁷ SOU 1921:1 s. 33-34.

²⁸ Seth s. 274, s. 276-277.

fällen av yttersta nöd. Efter motsättningarna blev frågan vilande fram till februari år 1921 då frågan åter togs upp.²⁹ Den dåvarande justitieministern, Birger Ekberg, menade att propositionen skulle läggas fram för riksdagen i överensstämmelse med utredningens förslag och så blev fallet.³⁰ Frågan remitterades till första lagutskottet som yttrade att propositionen kunde vänta bifall. Troligtvis påverkade av första världskriget som präglade världen under de tidigare åren berörde propositionen att samhället hade en förändrad syn på frågan och att bristen på respekt för människolivets värde präglade tankegångarna. Med denna bakgrund skrevs det i propositionen att det vore klokt för staten att avstå från att använda dödsstraffet som ett effektivt verktyg i bekämpningen av allvarlig brottslighet.³¹ Den 7 maj 1921 gick propositionen till omröstning i riksdagens båda kammare. Efter debatter som berörde många av de argument som tidigare tagits upp slutade omröstningarna med att utskottets hemställan bifölls med god marginal.³² Propositionens bifallande resulterade i lag (1921:288) vilken innebar att dödsstraffet borttogs från den allmänna strafflagen från och med den 30 juni 1921. Sammanfattningsvis kan sägas att avskaffandet av dödsstraffet i den allmänna strafflagen hade ett starkt stöd men att beslutet inte var enhälligt.³³

3.2 I Danmark

Under det tidiga 1900-talet i Danmark pågick strider mellan konservativa och mer nytänkande straffrättsfilosofer. År 1905 tillsatte den dåvarande Venstre-regeringen³⁴ en kommission som skulle utreda utformningen av en ny allmän strafflag. År 1912 presenterades kommissionens arbete i ett betänkande som inte innebar särskilt stora förändringar av den då gällande strafflagen från år 1866.³⁵ Kort därefter valdes en mer radikal regering som gav i uppdrag till

---

²⁹ Seth s. 277-278.

³⁰ Prop. 1921:144.

³¹ Ibid. s. 16-17.

³² Andra kammarens protokoll nr 39 år 1921 s. 44, Första kammarens protokoll nr 32 1921 s. 115.

³³ Seth s. 299-300.

³⁴ Venstre är ett liberalt mittorienterat politiskt parti i Danmark, se <<https://www.venstre.dk/>> (besökt 2023-11-30).

³⁵ Tamm (1996) s. 301.

Carl Torp³⁶ att avge ett yttrande över strafflagskommissionens utkast. Torp presenterade sitt utkast år 1917 och i detta benämns dödsstraffet inte som straffart. Han var däremot tydlig med att det även var viktigt att tillsätta en kommission bestående av personer som arbetade praktiskt med straffrätten innan man beslutade om en ny strafflag.³⁷ En sådan kommission tillsattes där- efter och deras utredning presenterades år 1923 och hade mycket av Torps tankar som grund, däribland avsaknaden av dödsstraffet.³⁸

Den senaste avrättningen som skett i Danmark var år 1892 och under 1920- talet började en lag om dödsstraff som inte användes anses onödig. Efter ett antal regeringsskiftet³⁹ presenterades år 1929 slutligen ett förslag till en ny strafflag för riksdagen där fängelse utgjorde det strängaste straffet.⁴⁰ Den då- varande justitieministern argumenterade emot dödsstraffet genom att påpeka att straffet inte hade en sådan avskräckande effekt att det övervägde de mer negativa aspekterna med straffet. Han påpekade att det strider mot det som borde vara bestraffningens viktigaste mål, att hjälpa gärningsmannen till för- bättring. Dessutom tog han i debatten upp att dödsstraffet var ett uttryck för ett primitivt begär av hämnd och att risken för felaktiga avrättningar gör att straffet inte kunde anses motiverat. Sammanfattningsvis ansåg de som var för ett avskaffande att dödsstraffet var ociviliserat och onödigt i en modern rätts- stat.⁴¹ Kort efter att det nya strafflagsförslaget presenterats för riksdagen in- kom anhängarna till dödsstraffet med ett motförslag rörande bevarandet av straffet. I detta förslag menade man att studier och statistik från andra länder tydde på att straffet hade en avskräckande effekt och att det var nödvändigt för att förhindra en ökning av antalet grova brott. Motförslaget röstades ned med cirka 2/3 av rösterna och i stället bifölls förslaget till en ny strafflag.

---

³⁶ Carl Torp var en dansk juris doktor som arbetade som professor vid Köpenhamns uni- versitet och huvudsakligen fokuserade på straffrätt. Se Dansk Biografisk Leksikon nr 24, ”Carl Torp”.

³⁷ Betænkning angaaende de af den under 11. August 1905 nedsatte Straffelovskommis- sion udarbejdede Forslag indeholdende Udkast til Love vedrørende den borgerlige Straffelov- givning med Motiver, Efter Justitieministeriets Anmodning udarbejdet af Carl Torp.

³⁸ Tamm (1996) s. 301.

³⁹ Statsministeriet ”Regeringer siden 1848” <<https://www.stm.dk/regeringen/regeringer- siden-1848>> (besökt 2023-11-30).

⁴⁰ Nissen s. 37, LFB 1929-12-18 nr 7.

⁴¹ Nissen s. 38.

Genom detta beslut avskaffades dödsstraffet i frestid i samband med lagens ikraftträdande år 1933.⁴²

---

⁴² Nissen s. 38, Lov 1930-04-15 nr 126 Borgerlig Straffelov.

4 Avskaffandet i krigstid

4.1 I Sverige

4.1.1 Tiden innan 1973-års avskaffande

Efter avskaffandet av dödsstraffet i den allmänna strafflagen år 1921 återfanns det fortfarande för vissa brott i den militära strafflagstiftningen.⁴³ I förarbetena till avskaffandet av dödsstraffet i den allmänna strafflagen berördes även ett eventuellt avskaffande av straffet i krigstid. I dessa delar framhölls bland annat att de argument som talade för ett avskaffande byggde på antagandet att det vanliga straffsystemet var fullt tillämpligt och effektivt. Däremot ansågs det mer oklart om samma principer kunde anses gälla gärningar som nämns i krigslagen och som begåtts i krigstid. Därför ansågs det inte lämpligt att år 1921 även avskaffa dödsstraffet för handlingar som föll under krigslagens tillämpning och som begåtts under krigstid.⁴⁴ Även lagutskottet förhöll sig tveksamt till ett avskaffande av dödsstraffet i krigsartiklarna, särskilt gällande brott begångna under krigstid eller i perioder när landets militär var mobiliserad. Utskottet menade att förhållandena i dessa fall är så speciella att det inte borde finnas någon möjlighet att, på det sätt och i den omfattning som önskades, neutralisera dessa grova brottslingar genom fängelsestraff.⁴⁵ Beslutet i riksdagen år 1921 inkluderade dock en uppmaning att undersöka i vilken utsträckning tillämpningen av dödsstraffet kunde inskränkas där det fortfarande återfanns.⁴⁶ De artiklar där dödsstraffet fortfarande fanns kvar var exempelvis paragraferna 16, 28, 33, 67 och 133 i strafflagen för krigsmakten samt 24 § i den militära bestraffningsförordningen.⁴⁷

De efterföljande årtiondena kom att präglas av en del lagändringar där bland annat dödsstraffets tillämpningsområde utökades år 1940 till att omfatta även vissa grupper av civila personer.⁴⁸ Frågan om dödsstraffets totala avskaffande

---

⁴³ Seth s. 300.

⁴⁴ SOU 1921:1 s. 37.

⁴⁵ Ibid. s. 54.

⁴⁶ Seth s. 299.

⁴⁷ SOU 1921:1 s. 19-23.

⁴⁸ Seth s. 300.

hade uppmärksammats av straffrättskommittén men denna tidsperiod präglades av erfarenheter från andra världskriget som nyligen avslutats och lagstiftarna ville inte riskera ett återinförande genom retroaktiv lagstiftning. Dessa tankegångar resulterade i utfärdandet av lag (1948:450) om dödsstraff i vissa fall då riket är i krig.⁴⁹ Samtidigt infördes en erinran om dödsstraffets bevarande i 27 kap. 17 § SL. Paragrafen löd enligt följande, ”Om tillämpning av dödsstraff i vissa fall då riket är i krig stadgas i särskild lag”. Bestämmelsen återfanns efter reformen av strafflagen i 22 kap. 19 § i 1962-års brottsbalk med lydelsen, ”När riket är i krig, må i vissa fall tillämpas dödsstraff. Därmed stadgas i särskild lag”. Den särskilda lag som hänvisas till är lagen om dödsstraff från år 1948. Dödsstraffets totala avskaffande ur lagstiftningen blev därmed en fråga för framtiden men det kan nämnas att lagen från 1948 aldrig kom till användning på grund av att Sverige inte var inblandat i något krig efter lagens införande.⁵⁰

4.1.2 Det slutliga avskaffandet av dödsstraffet

På 1960-talet tillsattes en utredning bestående av militärsakkunniga rörande förslag till en ändrad militär straff- och rättegångslagstiftning. Deras utredning resulterade i SOU 1970:31.⁵¹ Gällande dödsstraffet yttrade utredningen att straffet i länder involverade i andra världskriget, som Finland, hade ansetts så effektivt att det inte kunde undvaras. Däremot framhölls att dödsstraffet även i krig borde vara en form av sista utväg och endast tillämpas när det var absolut nödvändigt. De militärsakkunniga landade i slutsatsen att ingen lagändring borde ske angående lagstiftningen om dödsstraffet. Denna slutsats grundades i som nämnts, att flera länder med krigserfarenhet ansåg att de inte kunde klarat sig utan dödsstraffet. Dessutom oroade de sakkunniga sig för att man eventuellt skulle behöva återinföra dödsstraffet med retroaktiv verkan i

---

⁴⁹ Seth s. 301.

⁵⁰ Ibid. s. 301.

⁵¹ SOU 1970:31 s. 3.

svensk lagstiftning om landet drogs in i krig, vilket skulle strida mot svenska rättsprinciper inom straffrätten.⁵²

Trots den negativa inställningen till dödsstraffets avskaffande, som framhölls i SOU 1970:31, presenterade regeringen år 1972 en proposition med förslag till ändringar av brottsbalken som skulle medföra dödsstraffets slutliga avskaffande i svensk lagstiftning.⁵³ De föreslagna ändringarna rörde upphävandet av lag (1948:450) om dödsstraff i vissa fall då riket är i krig samt 22 kap. 19 § i brottsbalken.⁵⁴ Ett av de argument som togs upp för att dödsstraffet skulle avskaffas även under krigstid var att undersökningar som jämförde perioder i länder då dödsstraffet var i kraft med perioder när det avskaffats inte gav något stöd för att dödsstraffet skulle ha en sådan avskräckande effekt, och därmed brottsförebyggande verkan, som det tidigare argumenterats för. Undersökningarna gav anledning att ifrågasätta den allmänpreventiva betydelse dödsstraffet ansetts ha och om den verkligen kunde uppväga det oetiska som straffet innebär.⁵⁵

Sveriges dåvarande justitieminister, Lennart Geijer, tog tydligt avstånd från att man senare skulle ha möjlighet att återinföra dödsstraffet med retroaktiv verkan, han ansåg däremot inte att det var en anledning till att behålla straffet i lagstiftningen. Geijer menade att ställningstagandet kring dödsstraffet skulle göras med grund i dåvarande gällande situation och värderingar. Risken för Sveriges involvering i krig skulle alltid finnas men då får eventuellt en ny bedömning göras när den tiden kommer, menade han. Geijer ansåg inte att argumentet om ett retroaktivt återinförande som togs upp av dödsstraffets sympatisörer vara starkt nog för att motivera ett bevarande av straffet.⁵⁶ I propositionen berörs även att Sverige länge hade varit verksamma i FN för ett

---

⁵² SOU 1970:31 s. 89, Se legalitetsprincipen som innebär att ingen får straffas för en gärning som inte var belagd med brottspåföljd när den begicks. Idag återfinns legalitetsprincipen i 2 kap. 10 § RF.

⁵³ Prop. 1972:138.

⁵⁴ Ibid. s. 2, s. 12.

⁵⁵ Ibid. s. 60-61.

⁵⁶ Ibid. s. 61.

avskaffande av dödsstraffet i världens alla stater och att ett bevarande av straffet inte skulle överensstämma med detta engagemang.⁵⁷ Båda kamrarna i riksdagen beslöt att i enlighet med propositionen och justitieutskottet rösta igenom lagändringarna. Genom lag (1973:17-20) avskaffades därmed både 1948-års lag samt bestämmelsen i brottsbalken, och dödsstraffet blev som konsekvens av detta avskaffat i svensk lagstiftning.⁵⁸

4.2 I Danmark

4.2.1 Tiden innan 1978-års avskaffande

Debatten som förekom avskaffandet av dödsstraffet år 1933 uppkom på grund av tankar om att förnya den allmänna strafflagen. I förarbetena nämns att avskaffandet endast berörde den allmänna strafflagen.⁵⁹ Den militära strafflagen berördes inte på samma sätt och därmed bestod straffet fortfarande i den militära strafflagen som efter en revidering år 1937 behöll möjligheten att använda dödsstraff för brott som exempelvis myteri och spionage begångna i krigstid.⁶⁰

Under större delen av andra världskriget var Danmark ockuperat av Tyskland och de två styrena verkade ett tag tillsammans i Danmark med en form av samarbetspolitik.⁶¹ När ockupationen sedermera upphörde vid krigets slut år 1945 ansåg man sig i Danmark vilja ha uppgörelse för de hemskheter som hade begåtts under ockupationstiden. Resultatet av detta blev att man den 1 juni 1945 instiftade ett tillägg till strafflagen som innebar att dödsstraffet återinfördes med retroaktiv verkan från ockupationens början den 9 april 1940. Tillägget avsåg endast brott som begåtts under ockupationstiden.⁶² Införandet motiverades med att det som hänt var under väldigt speciella omständigheter samt att den tyska regeringen inte haft möjlighet att genomföra denna ändring

---

⁵⁷ Prop. 1972:138 s. 62.

⁵⁸ Seth s. 302.

⁵⁹ Lov 1930-04-15 nr 126 Borgerlig Straffelov s. 84.

⁶⁰ Nissen s. 38-39, lov nr 114. 7 maj 1937 – miliær straffelov.

⁶¹ Tamm (2005) s. 417-418.

⁶² Lov nr 259 af 1 juni 1945 om tillæg til borgerlig straffelov.

under ockupationen vilket eventuellt annars hade varit fallet.⁶³ Dessutom fick argument kring allmänprevention och vedergällning stort utrymme.⁶⁴ Danmarks grundlag innehöll inte heller något förbud mot retroaktiv lagstiftning.⁶⁵ I början dömdes väldigt hårda straff ut men det mildrades med åren och totalt ledde lagändringen till att 78 personer dömdes till döden varav 46 av dessa avrättningar verkställdes.⁶⁶

När ett antal år hade passerat sedan andra världskrigets avslut började debatten kring dödsstraffet att blomma upp igen. De danska lagstiftarna var bekymrade över att dödsstraffet skulle sprida sig till fler paragrafer och lagar när den nu fanns med i den allmänna lagen igen. Med inspiration från Sverige blev lösningen att det år 1952 skapades en egen lag gällande dödsstraffets användning i krigstid. Denna lag kom däremot aldrig till användning men på detta sätt separerades dödsstraffet från den allmänna strafflagen.⁶⁷

4.2.2 Det slutliga avskaffandet av dödsstraffet

På 1970-talet pågick debatten i Danmark kring dödsstraffets avskaffande i den militära strafflagstiftningen. På tidigt 1970-tal kom ett förslag att lagen från 1952 skulle avskaffas. Argumenten som där togs upp för ett avskaffande handlade om att dödsstraffet inte längre ansågs nödvändigt i den tid man befann sig och inte heller krävdes ur ett rättssäkerhetsperspektiv. Dessutom diskuterade förslaget att FN arbetat aktivt för ett avskaffande av dödsstraffet och att ett avskaffande vore etiskt och humant korrekt att göra. Detta förslag röstades dock inte igenom.⁶⁸

---

⁶³ Tamm (1985) s. 737.

⁶⁴ Nissen s. 70.

⁶⁵ Ibid. s. 54.

⁶⁶ Tamm (2005) s. 421.

⁶⁷ Nissen s. 162-163, Lov nr 227. 7 juni 1952 – Lov om dødsstraf for vise handlinger begået under krig eller fjendtlig besættelse.

⁶⁸ Nissen s. 163, Forslag til Lov om ophævelse af lov om dødsstraf for visse handlinger begået under krig eller fjendtligt besættelse og om ændring af militær straffelov (Fremsat den 11. Oktober 1973 af justitieministern).

År 1978 togs ett förslag angående dödsstraffets avskaffande i den militära strafflagen upp i Folketinget.⁶⁹ Under debatten i Folketinget lyfte de som argumenterade för ett bevarande av dödsstraffet att ett ytterligare återinförande med retroaktiv verkan inte skulle vara möjligt i framtiden på grund av bestämmelser i EKMR och FN-konventionen som inte tillät retroaktiv lagstiftning.⁷⁰ Dessutom tog de upp argument om straffets nödvändighet gällande de allra grövsta brotten för att hålla gärningsmännen ansvariga för sina handlingar.⁷¹ De bemöttes dock av argument angående att en lag som tillåter användning av dödsstraffet skulle kunna missbrukas av en eventuell ockupationsmakt om Danmark skulle ockuperas igen.⁷² De som arbetade för ett avskaffande hänvisade även till en artikel från Amnesty International som menade att dödsstraffet är grymt och kränker rätten till liv samt påminde om risken med felaktigt utdömda dödsstraff.⁷³ Efter debatten gick lagförslaget till omröstning där det röstades igenom. Därigenom avskaffades dödsstraffet i dansk lag även då landet är i krig.⁷⁴

---

⁶⁹ Forslag til Lov om ophævelse af lov om dødsstraf for visse handlinger begået under krig eller fjendtlig besættelse samt om ændring af militær straffelov (Vedtaget af folketinget ved 3. Behandling den 28. April 1978), Folketinget är Danmarks lagstiftande församling., se <<https://www.ft.dk/>>

⁷⁰ Ibid s. 9336.

⁷¹ Ibid s. 9344.

⁷² Ibid s. 9338.

⁷³ Ibid s. 9342-9343, Se Amnesty International ”Dødsstraf er den mest grusomme, umenskelige og nedværdigende straf, der krænker retten til livet”.

⁷⁴ Ibid s. 9367-9369.

5 Rättsläget idag

Efter att Sverige avskaffade dödsstraffet i sin helhet år 1973 och i samband med debatten om ny grundlagsstiftning påbörjades en diskussion kring huruvida förbudet mot dödsstraffet skulle grundlagsstadgas. I samband med proposition 1973:90 med förslag till regeringsform framlades bland annat motion 1973:1880 som innehöll ett förslag om formulering, i regeringsformens del om de grundläggande fri- och rättigheterna, som sade att dödsstraff ej får stadgas.⁷⁵ Konstitutionsutskottet tog upp motionen till betänkande och föreslog att en formulering som den följande skulle intas i regeringsformen, ”Lag eller annan föreskrift får ej innebära att dödsstraff skall kunna ådömas”. Konstitutionsutskottets förslag röstades igenom och formuleringen infördes i regeringsformens 8 kap. 1 §. Placeringen i regeringsformen kunde ses som att förbudet var riktat mot riksdagen som ett hinder mot att återinföra dödsstraffet.⁷⁶ I ett betänkande år 1975 kom konstitutionsutskottet med ett förslag om att flytta förbudet till kapitel 2 i regeringsformen som berör de grundläggande fri- och rättigheterna. Förbudet omformulerades i betänkandet till, ”Dödsstraff får icke förekomma”.⁷⁷ Efter en regeringsproposition antogs detta förslag år 1976 av riksdagen och det undantagslösa förbudet mot dödsstraff återfinns än idag i samma paragraf.⁷⁸ Danmark har däremot inte grundlagsfäst förbudet mot dödsstraff så som Sverige har gjort.⁷⁹ En ändring av den danska grundlagen är en relativt komplicerad process. Till att börja med kräver en grundlagsändring majoritet i folketinget vid två tillfällen med ett nyval emellan. Därefter ska en folkomröstning hållas där det krävs en majoritet på minst 40 procent av de röstberättigade.⁸⁰

Däremot innehåller den Europeiska unionens stadga om de grundläggande rättigheterna en artikel som säger att var och en har rätt till liv, samt att ingen

---

⁷⁵ Se förslag till 2 kap. 2 § RF, motion 1973:1880.

⁷⁶ Seth s. 302.

⁷⁷ SOU 1975:75 s. 30.

⁷⁸ Prop. 1975/76:209, 2 kap. 4 § SFS 1974:152.

⁷⁹ Se Lov 1953-06-05 nr. 169 Danmarks Riges Grundlov.

⁸⁰ Utrikespolitiska institutet, ”Danmark – Politiskt system” <<https://www.ui.se/landguiden/lander-och-omraden/europa/danmark/politiskt-system/>> (besökt 2023-12-11).

får dömas till döden eller avrättas.⁸¹ Genom Lissabonfördraget är denna bestämmelse bindande för EU:s medlemsländer, däribland Sverige och Danmark.⁸² Förbudet mot dödsstraff återfinns även i Europeiska konventionen om de mänskliga rättigheterna, tilläggsprotokoll 6, art 1 och 2. Artiklarna säger att dödsstraff är förbjudet i fredstid men kan vara tillåtet för brott begångna i krigstid. Både Sverige och Danmark har ratificerat detta tilläggsprotokoll och är därmed bundna av bestämmelserna.⁸³ Även i FN:s allmänna förklaring om de mänskliga rättigheterna återfinns rätten till liv.⁸⁴ Förklaringen är inte juridiskt bindande men ger uttryck för en allmän viljeförklaring och ett moraliskt ställningstagande.⁸⁵ Sedan dödsstraffet avskaffades i Sverige och i Danmark har utvecklingen i världen fortsatt gå mot en generell avveckling av straffet och år 2022 hade 112 länder avskaffat dödsstraffet totalt och 9 länder i fredstid.⁸⁶ I varken Sverige eller Danmark har det funnits någon seriös debatt om dödsstraffets återinförande på senare tid. I en svensk opinionsundersökning från 1987 ställdes frågan om det var rätt eller fel av vissa andra länder att tillämpa dödsstraffet. 71 % svarade då att de tyckte det var fel.⁸⁷ En sammanvägning av de bestämmelser som finns i samband med den generella trenden kring avskaffandet i åtanke gör att ett eventuellt återinförande av dödsstraffet i Sverige och i Danmark känns väldigt avlägset.

---

⁸¹ Europeiska unionens stadga om de grundläggande rättigheterna, art 2.

⁸² Se Lissabonfördraget (2007/C 306/01).

⁸³ Council of Europe, "Chart of signatures and ratifications of Treaty 114" <<https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list?module=signatures-by-treaty&treaty-num=114>> (besökt 2023-11-27).

⁸⁴ FN, Allmän förklaring om de mänskliga rättigheterna, art 3.

⁸⁵ Svenska FN-förbundet, "FN:s allmänna förklaring om de mänskliga rättigheterna" <<https://fn.se/vi-gor/vi-utbildar-och-informerar/fn-info/vad-gor-fn/fns-arbete-med-manskliga-rattigheter/den-allmanna-forklaringen-om-de-manskliga-rattigheterna/>> (besökt 2023-11-30).

⁸⁶ Amnesty International, "Dödsstraffet i världen 2022" <<https://www.amnesty.se/vara-rattighetsfragor/dodsstraff-tortyr/dodsstraff/dodsstraffet-i-varlden-2022/>> (besökt 2023-11-29).

⁸⁷ Nissen s. 130.

6 Analys

6.1 Likheter och skillnader vid avskaffandet i fredstid

Avskaffandet av dödsstraffet i fredstid kom på tal i både Sverige och Danmark på grund av mer moderna tankar kring straffrätten där dödsstraffets plats i den allmänna strafflagstiftningen ansågs onödig. I Sverige tog debatten i riksdagen fart på riktigt år 1919 och två år senare var straffet borttaget ur den allmänna strafflagen. I Danmark var däremot startsträckan lite längre och från att ett förslag om dödsstraffets avskaffande inkom 1917 tog det 16 år innan det blev verklighet. En anledning till att processen tog längre tid i Danmark kan vara att landet under denna period präglats av ett flertal kort sittande regeringar med olika politiska ideologier. Frågan kan därmed ha blivit stundvis bortprioriterad vilket kan ha bidragit till en mer utdragen process än den i Sverige. Utöver detta togs frågan om ett avskaffande av dödsstraffet upp i samband med att man ville göra om hela den befintliga allmänna strafflagen i Danmark. Det är en mer omfattande lagändring än att som i Sverige endast ändra den allmänna strafflagen i de delar som berörde dödsstraffet och kan därmed ha bidragit till att avskaffandet i Danmark tog längre tid.

Trots de olika tillvägagångssätten återses många likheter i de diskussioner som fördes kring ett avskaffande av dödsstraffet i Sverige med de diskussioner som pågick i Danmark. Initialt är argumentationen för ett avskaffande i de båda länderna likartad. Framför allt berördes argument som att straffet är oetiskt och onödigt. I båda länderna togs det upp att straffet inte kunde anses motiverat ur individualpreventiv synpunkt samt att fängelsestraff verkar mer positivt för den dömda och dennes möjlighet till förbättring. I både Sverige och Danmark kom dödsstraffets anhängare med motargument om straffets avskräckande effekt. I Danmark möttes man även av argument om att straffet behövde finnas kvar för att antalet grova brott inte skulle öka medan man i Sverige använde samma motargument som förekommit tidigare i historien, tanken om vedergällning. Ett argument som verkar ha fått större utrymme i den danska debatten är risken för felaktigt utdömda dödsstraff och felaktiga

avrättningar. På grund av straffets oåterkalleliga art och de risker som är för-
enade med det anser jag att detta argument borde ha lyfts fram mer även i den
svenska debatten.

6.2 Likheter och skillnader i tiden mellan avskaffandena

En skillnad som går att se är att de motioner som kom in till den svenska
riksdagen år 1919 innehöll förslag till ett avskaffande både i freds- och krigs-
tid. I Danmark låg fokuset vid det första avskaffandet endast på den allmänna
strafflagen och inte situationer då landet var i krig. Därmed togs diskussionen
inte upp kring ett totalt avskaffande direkt utan argumentationen höll sig till
dödsstraffets avskaffande eller bevarande i fredstid. I Sverige avslogs först
förslaget om ett avskaffande av dödsstraffet då landet är i krig. Huvudsakligen
togs detta beslut på grund av att ett avskaffande i fredstid ansågs bygga på
antagandet att det vanliga straffsystemet var fullt tillämpligt och effektivt.
Däremot ansågs det mer oklart om samma principer kunde anses gälla gär-
ningar i krigslagen som begåtts i krigstid. Utöver detta ville man inte riskera
att behöva återinföra straffet med retroaktiv verkan ifall landet skulle hamna
i krig i framtiden.

Ett återinförande med retroaktiv verkan blev däremot aktuellt i Danmark efter
andra världskriget. Man ansåg att det som hade hänt var så speciellt och att
regeringen på grund av ockupationen inte hade haft möjlighet att införa straf-
fet tidigare. Med tankar om vedergällning och allmänprevention i bakhuvudet
återinfördes därför dödsstraffet för vissa gärningar begångna under ockupa-
tionstiden i Danmark. Senare togs beslutet att i likhet med Sverige separera
straffets tillämpning i krigstid från den allmänna lagen och placera den i en
separat lag. Denna lag kom dock aldrig till användning, precis som den
svenska lag den inspirerats av. Som kan ses var tiden mellan dödsstraffets
avskaffande i freds- och krigstid väldigt annorlunda i Sverige och i Danmark.
Sverige som höll sig utanför andra världskriget kunde fokusera på att utreda
en möjlig total avskaffning av dödsstraffet medan Danmark fick fokusera på

konsekvenserna av kriget. På grund av sin neutralitet undvek Sverige att behöva reflektera över ett återinförande av dödsstraffet. Hade situationen varit annorlunda och Sverige varit mer involverade i kriget tror jag att diskussioner hade kunnat uppstå kring ett eventuellt återinförande med eller utan retroaktiv verkan.

6.3 Likheter och skillnader vid avskaffandet i krigstid

När det kommer till det slutliga avskaffandet av dödsstraffet kan man se spår av ländernas skilda historier under mitten av 1900-talet. Argumentationen i både Sverige och Danmark visar dock på att deras synsätt på dödsstraffet påverkats av de båda världskrigen. I Sverige byggde argumenten på att straffet varit viktigt i de länder som påverkats av andra världskriget samt återkom argumentet om att man inte ville riskera att behöva med retroaktiv verkan återinföra dödsstraffet, om landet i framtiden skulle hamna i krig. Jag tror att Sverige påverkades av det som hade hänt i Danmark efter andra världskriget och inte ville riskera att själv behöva göra samma sak i framtiden om det skulle bli aktuellt. Sveriges dåvarande justitieminister tog dock avstånd från möjligheten att återinföra dödsstraffet med retroaktiv verkan men ansåg inte det vara ett skäl för att bevara straffet. Även i Danmark diskuterades ett framtida retroaktivt införande och anhängarna till dödsstraffet ansåg att ett bevarande var nödvändigt på grund av de tillkomna internationella bestämmelser som förbjöd lagstiftning med retroaktiv verkan, som exempelvis EKMR. Det är rimligt att anta att Danmark på grund av att ha behövt återinföra straffet en gång tidigare hade en mer försiktig ingångsvinkel till ett totalt avskaffande. Denna tanke stärks även av att det första förslaget som kom om ett avskaffande på 1970-talet röstades ned. Däremot togs det i den danska argumentationen även upp att dödsstraffets bevarande i lagstiftningen skulle kunna utnyttjas och missbrukas om landet skulle ockuperas igen i framtiden. Kriget förde därmed med sig argument både för och emot ett totalt avskaffande av dödsstraffet i Danmark. I Sverige däremot användes det mest som ett skräckexempel av dem som var för ett bevarande av dödsstraffet.

Det slutliga avskaffandet av dödsstraffet byggde delvis på liknande argument i de båda länderna. Källorna antyder att arbetet tillsammans med FN samt den allmänna utvecklingen i världen fick påverkan på avskaffandena. Dessutom återkom många av de argument som tagits upp tidigare i historien. Straffets grymhet, att det kränker rätten till liv och att den allmänpreventiva betydelsen av straffet inte väger upp mot det oetiska det innebär är bara några av dem. Avskaffandet gav dock något olika resultat i Sverige och i Danmark. I Sverige ansågs det viktigt att grundlagsfästa förbudet mot dödsstraff och förbudet gjordes okränkbart. I Danmark däremot har man inte valt att göra detsamma och vad det beror på är svårt att säga utifrån de redovisade källorna. Min teori är att Danmark möjligtvis anser bestämmelserna i EKMR, EU:s rättighetsstadga samt FN:s allmänna förklaring om de mänskliga rättigheterna vara ett tillräckligt skydd och förbud mot ett eventuellt återinförande. Det skulle även kunna vara så att deras upplevelser efter andra världskriget har gjort dem lite mer försiktiga och att Danmark inte helt vill stänga dörren för att eventuellt kunna återinföra straffet om de skulle anse det nödvändigt i framtiden. Slutligen ska tas upp att det som tidigare nämnts är en relativt komplicerad process att ändra den danska grundlagen. Denna utdragna process kan även ha bidragit till att man inte har ansett det nödvändigt att grundlagsfästa förbudet mot dödsstraff.

Sammanfattningsvis kan sägas att det finns ett flertal likheter mellan argumentationen som föregick avskaffandet av dödsstraffet i Sverige och i Danmark. Det är intressant att se hur lik debatten har varit trots att andra världskriget har påverkat länderna olika. Danmarks återinförande av dödsstraffet under mitten av 1900-talet är den enda stora skillnad som går att se och har fått sina spår i hur debatten och lagstiftningen utvecklade sig efter det. Sverige påverkades inte på samma sätt av kriget och konsekvenserna det fick på debatten var därför annorlunda. Slutligen går att säga att processen genom hela 1900-talet har varit relativt lik i de båda länderna och att många av de argument som använts har varit både återkommande och gemensamma.

Källförteckning

Tryckta källor

Sverige

Motioner

Motion i första kammaren nr 70, 1919.

Motion i första kammaren nr 71, 1919.

Motion i första kammaren nr 118, 1919.

Motion i andra kammaren nr 313, 1919.

Propositioner

Kungl. Maj ds Proposition, nr 144 år 1921.

Kungl. Maj:ts Proposition, nr 138 år 1972 med förslag till lag om ändring i brottsbalken, m.m.

Proposition 1975/76:209 om ändring i regeringsformen.

Utredningsbetänkanden

SOU 1921:1 Betänkande och förslag rörande dödsstraffets avskaffande.

SOU 1970:31 Militära straff och disciplinmedel.

Övrigt

Andra kammarens protokoll, nr 39, 7 maj 1921.

Första kammarens protokoll, nr 12, 1 mars 1919.

Första kammarens protokoll, nr 32, 7 maj 1921.

Första lagutskottets utlåtande, nr 5, 25 februari 1919.

Danmark

Betänkanden

Betænkning angaaende de af den under 11. August 1905 nedsatte Straffelovskommission udarbejdede Forslag indeholdende Udkast til Love vedrørende den borgerlige Straffelovgivning med Motiver, Efter Justitieministeriets Anmodning udarbejdet af Carl Torp.

Lagar

Lov nr 114. 7 maj 1937 – militær straffelov.

Lov nr 227. 7 juni 1952 – Lov om dødsstraf for visse handlinger begået under krig eller fjendtlig besættelse.

Lagförslag

Forslag til Lov om ophævelse af lov om dødsstraf for visse handlinger begået under krig eller fjendtlig besættelse og om ændring af militær straffelov. (11 oktober 1973 af justitieministeren).

Forslag til Lov om ophævelse af lov om dødsstraf for visse handlinger begået under krig eller fjendtlig besættelse samt om ændring af militær straffelov (Vedtaget af folketinget ved 3. behandling den 28. April 1978).

Litteratur

Bogdan, Michael (2013), *Concise Introduction to Comparative Law*. Europa Law Publishing.

Bricka, Carl Frederik (1943), *Dansk biografisk leksikon nr 24*. J H Schultz Forlag København.

Franck, Hans Göran & Nyman, Klas (1997), *Det barbariska straffet (BRÅ-rapport; 1997:3)*. Brottsförebyggande rådet.

Häthén, Christian (2014), *Stat och straff*. 2 uppl., Studentlitteratur.

Nissen, Jesper (2001), *Den strengeste straf: dødsstraffens genindførelse i Danmark 1945*. 1 uppl., Roskilde Universitetsforlag.

Nääv, Maria & Zamboni, Mauro (2018), *Juridisk metodlära*. 2 uppl., Studentlitteratur.

Seth, Ivar (1984), *Överheten och svärdet (dödsstraffdebatten i Sverige 1809-1974)*. Inst. för rättshistorisk forskning.

Tamm, Ditlev (1996), *Dansk retshistorie*. 2 uppl., København: Jurist- og Økonomforbundets Forlag.

Tamm, Ditlev (1985), *Retsopgøret efter besættelsen*. 2 uppl., København: Jurist- og Økonomforbundets Forlag.

Tamm, Ditlev (2005), *Retshistorie: Danmark – Europa – globale perspektiver*. København: Jurist- og Økonomforbundets Forlag.

Elektroniska källor

Amnesty International, *Dödsstraffet i världen 2021*. <<https://www.amnesty.se/vara-rattighetsfragor/dodsstraff-tortyr/dodsstraff/dodsstraffet-i-varlden-2021/>> (Besökt 2023-11-09).

Amnesty International, *Dödsstraffet i Sverige 2022*. <<https://www.amnesty.se/vara-rattighetsfragor/dodsstraff-tortyr/dodsstraff/dodsstraffet-i-varlden-2022/>> (Besökt 2023-11-29).

Council of Europe Portal, *Chart of signatures and ratifications of Treaty 114*. <<https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list?module=signatures-by-treaty&treaty=114>> (Besökt 2023-11-30).

Europaparlamentet Nyheter, *Dödsstraffet i Europa och i världen: nyckelfakta*. <<https://www.europarl.europa.eu/news/sv/headlines/world/20190212STO25910/dodsstraffet-i-europa-och-i-varlden-nyckelfakta>> (Besökt 2023-11-08).

Nationalencyklopedin, *Carl Lindhagen*. <<https://www-ne-se.ludwig.lub.lu.se/uppslagsverk/encyklopedi/lang/carl-lindhagen>> (Besökt 2023-12-13).

Statsministeriet Danmark, *Regeringer siden 1848*. <<https://www.stm.dk/regeringen/regeringer-siden-1848>> (Besökt 2023-11-30).

Svenska akademins ordlista, *Dödsstraff*. <<https://svenska.se/tre/?sok=dodsstraff&pz=1>> (Besökt 2023-11-08).

Svenska FN-förbundet, *FN:s allmänna förklaring om de mänskliga rättigheterna*. <<https://fn.se/vi-gor/vi-utbildar-och-informerar/fn-info/vad-gor-fn/fns-arbete-med-manskliga-rattigheter/den-allmanna-forklaringen-om-de-manskliga-rattigheterna/>> (Besökt 2023-11-30).

University of Copenhagen, Faculty of Law, *Ditlev Tamm CV*. <[https://jura.ku.dk/english/staff/research/?pure=en%2Fpersons%2Fditlev-tamm\(d0479434-e9c3-462b-b9b8-776c1964131f\)%2Fcv.html](https://jura.ku.dk/english/staff/research/?pure=en%2Fpersons%2Fditlev-tamm(d0479434-e9c3-462b-b9b8-776c1964131f)%2Fcv.html)> (Besökt 2023-12-13).

Utrikespolitiska institutet, *Danmark – Politiskt system*. <<https://www.ui.se/landguiden/lander-och-omraden/europa/danmark/politiskt-system/>> (Besökt 2023-12-11).